

ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

FACTORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATIONAL ECONOMY

У статті визначено, що концептуальною основою системи забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти є отримання результатів від взаємодії екзогенних (глобалізаційних, міждержавних) та ендогенних (ресурсно-функціональних) факторів. Обґрунтовано напрями та сформовано інституційну структуру інноваційного розвитку на основі посилення, послаблення або ж нівелювання ідентифікованих факторів в умовах становлення інформаційної економіки. На основі проведеного дослідження із використанням економіко-математичних і експертних методів, обґрунтовано та апробовано сукупність факторів, які найбільш відчутно впливають на формування і реалізацію стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України. Аналіз досвіду провідних європейських країн дозволив ідентифікувати основні інструменти фінансування сфери вищої освіти, які можливо адаптувати до вітчизняних реалій.

Ключові слова: сфера вищої освіти, фактори, інноваційний розвиток, інформаційна економіка, стратегія.

В статье определено, что концептуальной основой системы обеспечения инновационного развития сферы высшего образования является получение результатов от взаимодействия экзогенных (глобализационных, межгосударственных) и эндогенных (ресурсно-функциональных) факторов. Обоснованы направления и сформирован институциональную структуру инновационного развития на основе усиления, ослабления или нивелирования идентифицированных факторов в условиях становления информационной экономики. На основе проведенного исследования с использованием

экономико-математических и экспертных методов, обоснована и апробирована совокупность факторов, которые наиболее ощутимо влияют на формирование и реализацию стратегии инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики Украины. Анализ опыта ведущих европейских стран позволил идентифицировать основные инструменты финансирования сферы высшего образования, возможно адаптировать к отечественным реалиям.

Ключевые слова: сфера высшего образования, факторы, инновационное развитие, информационная экономика, стратегия.

The article defines that the conceptual basis of the system of providing innovative development of the sphere of higher education is the obtaining of results from the interaction of exogenous (globalizing, interstate) and endogenous (resource-functional) factors. The directions are substantiated and the institutional structure of innovation development is formed on the basis of strengthening, weakening or leveling of the identified factors in the conditions of the formation of the information economy. On the basis of the conducted research using economic-mathematical and expert methods, a set of factors that substantially influence the formation and implementation of the strategy of innovative development of the sphere of higher education in the conditions of the information economy of Ukraine is substantiated and tested. The analysis of the experience of the leading European countries allowed identifying the main instruments of financing higher education, which can be adapted to the national realities.

Key words: sphere of higher education, factors, innovation development, information economy, strategy.

УДК 330.101

Якубек П.

асистент кафедри менеджменту та економіки
ВНЗ «Дубницький технологічний інститут»

Постановка проблеми. У сучасних умовах одним із визначальних показників соціально-економічного розвитку держави є рівень розвитку вищої освіти. Формування та забезпечення належного функціонування механізмів державного регулювання інноваційним розвитком вищої освіти є обов'язковою умовою розвитку економіки України у напрямі техніко-технологічного та інноваційного зростання. Це завдання постає особливо актуальним сьогодні, в умовах становлення інформаційної економіки, коли кожна країна, яка прагне зайняти гідне місце у міжнародному поділі праці та забезпечити конкурентоспроможність продукції своїх компаній на світовому ринку, повинна залучати до всіх сфер висококваліфікованих фахівців.

У зв'язку з швидким зростанням ринку інноваційної продукції та високим рівнем конкурен-

ції даного ринку доцільним рішенням стає пошук шляхів розвитку вітчизняної сфери вищої освіти. Розглядаючи основні види інновацій та можливі напрями їх реалізації, що слугує забезпеченню модернізації сфери вищої освіти відповідно до новітніх викликів інформаційної економіки, необхідним є визначення сутності інноваційного розвитку вищої освіти як системи, та факторів, які на неї впливають.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління розвитком вищої освіти є предметом наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Ф. Альтбах, М. Білінська, М. Баймуратов, Е. Берген, А. Вербицька, Й. Возницький, М. Генрі, Т. Гладка, Д. Дживуляк, С. Крисюк, О. Кудрейко, В. Куклін, В. Козаков, Б. Лінгард, К. Левківський, І. Лопушинський, А.

Мазак, К. Пішеніна, С. Тейлор, Ф. Різві, В. Хаддад та інші.

Фундаментальні засади забезпечення стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки закладають науковці: С. Бурлуцька, В. Вахштайн, О. Віталій, О. Гладков, В. Жаміна, Є. Жильцова, В. Іванов, С. Клепко, Д. Козоріз, В. Луговий, А. Мюллер-Армак, С. Натрошвілі, О. Руденко, В. Семиноженко, Б. Смирнов, М. Степко, Т. Шестаковська та ін.

Формування цілей статті. Метою статті є вивчення особливостей становлення та розвитку системи забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти та факторів, які на неї впливають в умовах інформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Для визначення напрямів та засобів реалізації системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки необхідно ідентифікувати фактори, які впливають на характер та інтенсивність цього процесу. У свою чергу, сам процес реалізації системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти виступає як результат взаємодії сукупності факторів. Теоретико-концептуальна конструкція складових та факторів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки представлена на рис. 1.

Представлена структура факторів та їх впливу на інновації дає змогу обґрунтувати напрями розвитку сфери вищої освіти шляхом посилення, послаблення або ж нівелювання факторів, що слугують детермінантами середовища інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці.

Вища освіта в Україні має необхідний потенціал для досягнення міжнародного рівня за умови опанування інноваційного шляху розвитку. Констатовано, що позитивними результатами забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні упродовж останніх років є: зростання питомої ваги державних витрат на вищу освіту та питомої ваги докторів і кандидатів наук; суттєве збільшення кількості дослідників сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження та розробки; зростання обсягів фінансування наукових досліджень і розробок у вищій освіті (суттєво збільшилось фінансування науково-технічних розробок). У свою чергу, розраховані відносні показники обсягу ВВП на одну гривню державних витрат на вищу освіту та обсягу реалізованої інноваційної продукції на одного зайнятого з вищою освітою за досліджуваний період знизилися приблизно удвічі, що негативно впливає на інноваційний розвиток сфери вищої освіти в Україні [1-3].

У сфері вищої освіти, як і в інших сферах національної економіки, проявляються різнопланові виклики, які містять ризики (різного ступеня та спрямування) для успішного інноваційного розви-

тку в умовах інформаційної економіки. На основі проведеного дослідження із використанням економіко-математичних і експертних методів, обґрунтовано та апробовано сукупність чинників, які найбільш відчутно впливають на формування і реалізацію стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України [4-5].

Такі чинники представлено в трьох групах: 1) макроекономічні (демографічна криза, яка проявилася через стрімке зниження кількості абітурієнтів; обмеження бюджетних ресурсів, що проявилось у зниженні обсягів фінансування сфери вищої освіти; непрогнозована інфляція, через яку заклади вищої освіти не можуть планувати власну цінову політику; відсутність можливостей для використання традиційних форм підтримки попиту на освітні послуги; відсутність достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці, традиційна слабкість зв'язків між інститутами науки, освіти й виробництва, що гальмує адаптацію сфери вищої освіти до умов ринкової інформаційної економіки); 2) секторальні (принципово різний статус закладів сфери вищої освіти; відсутність стандартизованих методик формування ціни вироблених (наданих) освітніх послуг, через що заклади сфери вищої освіти в конкурентній боротьбі часто вдаються до цінових методів просування таких послуг; необхідність фактичного виробництва не лише освітніх, а й супутніх послуг, які хоча і є оплатними, але часто не мають для сфери вищої освіти економічної привабливості); 3) регуляторні (жорстке регламентування різних складників операційної діяльності; наявність спеціалізованих органів й установ, що здійснюють державний контроль та нагляд при виробництві (наданні) освітніх послуг у сфері вищої освіти; неможливість отримання прибутку закладами державної та комунальної форми власності сфери вищої освіти від комерціалізації результатів наукових досліджень).

Глобальні тенденції розвитку освітніх систем, у тому числі в сфері вищої освіти, створюють передумови для вивчення, узагальнення й поширення результатів досвіду розроблення й реалізації стратегічних рішень на рівні вищої освіти різних країн світу. Реакція сфери вищої освіти на виклики глобалізації полягає, насамперед, у зростанні якості освітнього продукту (сукупності освітніх послуг) відповідно до світових стандартів, широкому впровадженні сучасних освітніх технологій, орієнтації навчальних програм на запити роботодавців, урахуванні стандартів та принципів, зафіксованих у документах міжнародного рівня. Тому інноваційний розвиток вищої освіти, насамперед через модернізацію її інститутів, стає основою динамічного зростання країни, фактором добробуту громадян та необхідною

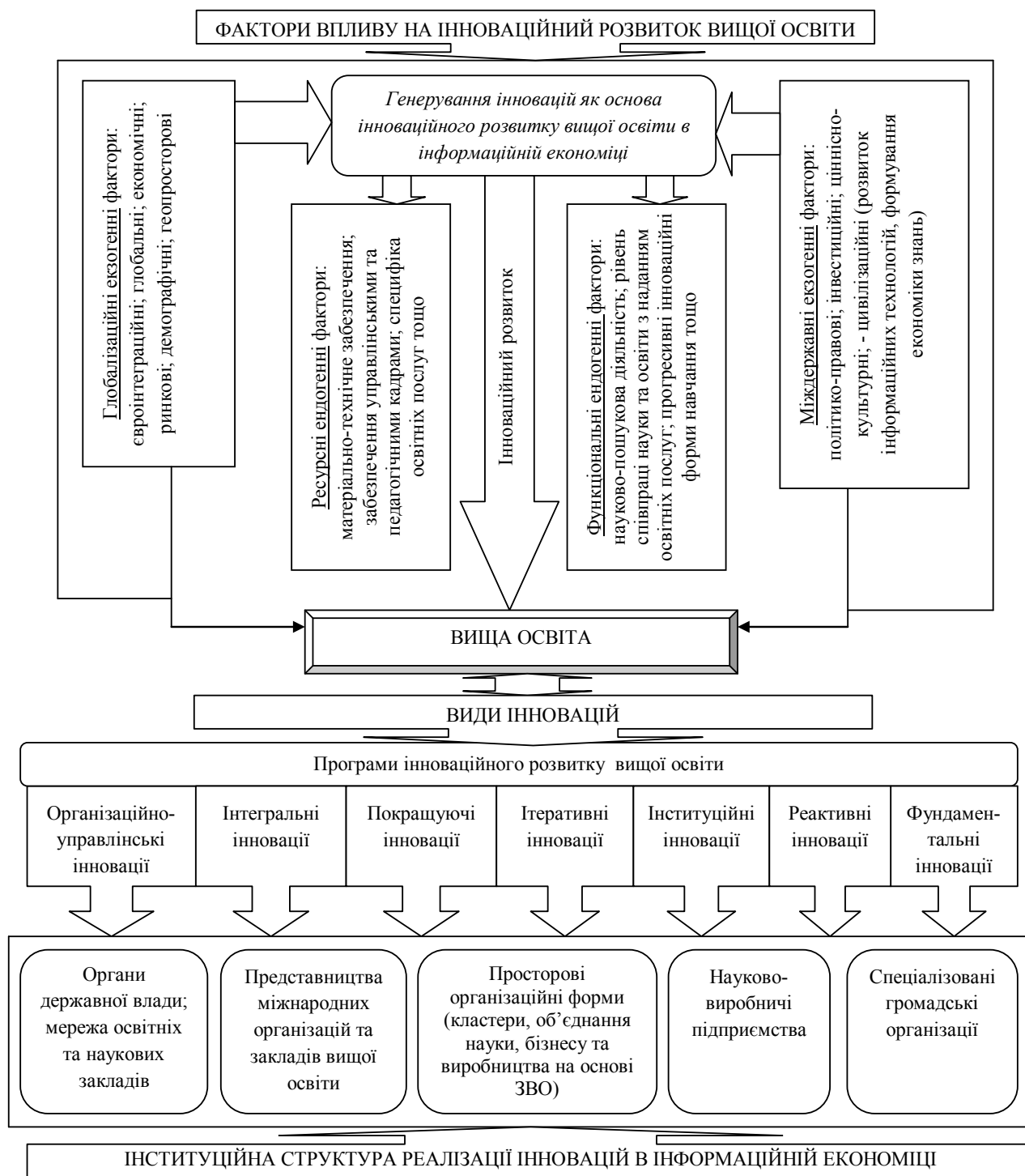

Рис. 1. Теоретико-концептуальні складові та фактори інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки

Джерело: розроблено автором

умовою формування інформаційної економіки. Отже, на підставі вивчення глобалізаційних та інтеграційних процесів узагальнено пріоритетні напрями стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні: впровадження єдиних управлінських практик інноваційного розвитку сфери вищої освіти; уніфікація та стандартизація виробництва і надання освітніх послуг; необхід-

ність підтримки конкурентоспроможності вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг; прагнення закладів вищої освіти збільшити кількість іноземних споживачів (студентів); необхідність підтримки міжнародної академічної та студентської мобільності; прагнення до високої результативності міжнародної діяльності взагалі; орієнтація на реалізацію визнаних світових стандартів

у сфері вищої освіти, що є умовою міжнародного визнання документів про освіту (дипломів) [6-7].

Протягом останніх років у різних країнах світу відбуваються значні зміни в механізмах фінансування сфери вищої освіти, а також у механізмах розподілу бюджетних коштів серед закладів вищої освіти. Однією із суттєвих проблем функціонування механізму фінансування вищої освіти є недостатня ефективність використання бюджетних коштів. Встановлено, що сьогодні розвинуті країни світу використовують чотири провідні моделі організації фінансування вищої освіти: «Фінансування, орієнтоване на потреби»; «Купівля державою освітніх послуг»; «Фінансування, що базується на оцінці результатів роботи»; «Фінансування, що здійснюється споживачем». Аналіз досвіду провідних європейських країн дозволив ідентифікувати основні інструменти фінансування сфери вищої освіти, які можливо адаптувати до вітчизняних реалій: пряме бюджетне фінансування на покриття витрат; пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); бюджетне фінансування з використанням державних зобов'язань (освітніх ваучерів); освітнє кредитування; освітні заощадження; грантове кредитування; отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; корпоративне фінансування (за рахунок коштів корпорацій або майбутніх роботодавців).

Висновки. Дослідження теоретичних засад функціонування системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки вимагає ідентифікації факторів, які на неї впливають. Автором виокремлено характерні особливості впливу екзогенних (глобалізаційних та міждержавних) та ендогенних (ресурсних та функціональних) факторів на функціонування системи інноваційного розвитку вищої освіти. На цій основі визначені інституційні складові структури інновацій у сфері вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки (організаційно-управлінські, інтегральні, ітеративні, реактивні, фундаментальні).

Здійснено аналіз масштабів інноваційного розвитку сфери вищої освіти у світі, що дозволило виокремити основні міжнародні тенденції стратегічного інноваційного розвитку та напрями адаптації позитивного досвіду в Україні: формування концептуального бачення інноваційного розвитку вищої освіти з метою підвищення ефективності управління, у тому числі ресурсного забезпечення, їх якісних параметрів; удосконалення (поглиблення) інформаційної бази регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти з метою прийняття науково обґрунтованих рішень; посилення наукового напрямку діяльності у сфері вищої освіти; мотивація професійної та інноваційної діяльності і розвитку науково-педагогічних

кадрів; налагодження механізму комерціалізації результатів досліджень; формування добросовісного конкурентного середовища інноваційного розвитку вищої освіти та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шестаковська Т.Л. Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку національної системи освіти. Науковий вісник Полісся. Чернігів: ЧНТУ, 2015. № 1(1). С. 34-41.
2. Антошкіна Л. І. Сучасний етап і тенденції розвитку вищої освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства. Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць. К., 2004. Вип. № 11 (42). С. 18-22.
3. Козарь Т. П. Формування сучасної моделі державної політики в системі вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи вирішення. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2012. № 3. С. 48-52.
4. Мазур І. І. Стратегія розвитку партнерства вищої освіти, науки та бізнесу. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. № 165. С. 6-11.
5. Bradley J. Integrity in higher education marketing? A typology of misleading data-based claims in the university prospectus. International Journal for Educational Integrity. 2013. Vol. 9. No. 2. December. P. 74-88.
6. Карзун І. Г. Інтегральна оцінка рівня інноваційного розвитку системи закладів вищої освіти України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2016. № 3 (90). С. 3-7.
7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 р. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

REFERENCES:

1. Shectakovska T.L. (2015) Konceptual'ni zacadi funkcionuvannya organizacijno-ekonomichnogo mekhanizmu rozvitku nacional'noi cictemi ocviti [Conclusions from the functioning of the organizational and economic mechanism of the development of the national system of population]. Anonymous tutor of Police. Interviews: CSTU, No. 1 (1). pp. 34-41. (in Ukraine).
2. Antoshkina L.I. (2004) Suchasnij etap i tendencii rozvitku vishchoi osviti v umovah perekhodu do informacijnogo suspil'stva. Formuvannya rinkovih vidnosin v Ukraini [The modern stage and trends of the development of higher education in the context of the transition to the information society]. Formation of market relations in Ukraine. Collection of scientific works. K., No. 11 (42). pp. 18-22. (in Ukraine).
3. Kozaryt T. P. (2012) Formuvannya suchasnoi modeli derzhavnoi politiki v cictemi vishchoi ocviti v Ukraini: problemi ta percpektivi virishennya [Formation of the educational modality of the political politics in the system of higher education in Ukraine: problems and the practical effects]. Derzhava and reagions. The Road to the Deadly Administration. No. 3. pp. 48-52. (in Ukraine).

4. Mazur I. I. (2014) Ctrategiya rozvitku partnerstva vishchoї osviti, nauki ta biznesu. Vicnik Kiїvc'kogo nacional'nogo univercitetu im. Taraca SHevchenka [The author of the development of a higher education institution, a higher education and a higher education]. Teacher of the Kyiv National Nanoscience Institute. T. Shevchenka. Ceire: Eco-nominee. No. 165. pp. 6-11. (in Ukraine).

5. Bradley J. (2013) Integrity in higher education marketing? A typology of misleading data-based claims in the university prospectus. *International Journal for Educational Integrity*. Vol. 9. No. 2. December. P. 74–88. (in India).

6. Karzun I.G. (2016) Integral'na ocinka rivnya innovacijnogo rozvitku sistemi zakladiv vishchoї osviti Ukraїni [Integral assessment of the level of innovative development of the system of institutions of higher education of Ukraine]. *State and regions. Series: Economics and Business*. No. 3 (90). pp. 3-7. (in Ukraine).

7. Pro Nacional'nu strategiyu rozvitku osviti v Ukraїni na period do 2021 roku [About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021]: Presidential Decree No. 344/2013 dated June 25, 2013 URL: <http://www.president.go.uk/documents/15828.html>.

Yakubek P.

Assistant Professor of Management and Economics
University "Dubnitsky Technological Institute"

FACTORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATIONAL ECONOMY

Due to the rapid growth of the market for innovative products and the high level of competition in this market, the search for ways of developing the domestic sphere of higher education is becoming an expedient solution. The purpose of this article is to study the peculiarities of the formation and development of the system of providing innovative development of the sphere of higher education and the factors influencing it in the conditions of information economy.

In the course of research, general scientific and special research methods were used, in particular: theoretical generalization, comparison and morphological analysis – in the process of formation of the conceptual-categorical apparatus of research; system analysis – to identify the possibilities and justification of the system of providing innovative development of the field of higher education and factors that affect it in the conditions of the information economy.

The characteristic features of the influence of exogenous (globalization and interstate) and endogenous (resource and functional) factors on functioning of the system of innovative development of higher education are singled out. On this basis, the institutional components of the structure of innovations in the field of higher education are determined in the conditions of the formation of the information economy (organizational, managerial, integral, iterative, reactive, fundamental). On the basis of the study of globalization and integration processes, the priority directions of strategic innovation development of the sphere of higher education in Ukraine are summarized: implementation of unified management practices of innovative development of the sphere of higher education; unification and standardization of production and provision of educational services; the need to maintain the competitiveness of higher education in the world market of educational services; the desire of institutions of higher education to increase the number of foreign consumers (students); the need to support international academic and student mobility; the desire for high efficiency of international activity in general; orientation on the implementation of recognized world standards in the field of higher education.

The presented structure of factors and their influence on innovation enables to substantiate the directions of the development of the sphere of higher education by strengthening, weakening or alleviating the factors that serve as determinants of the environment of innovative development of higher education in the information economy.

It is expected to obtain results from the interaction of exogenous (global, interstate) and endogenous (resource-functional) factors, which enables to justify trends and form the institutional structure of innovation development on the basis of strengthening, weakening or leveling such factors in the conditions of formation of the information economy.